

Република Србија
ВИШИ СУД У СОМБОРУ

ВИШЕСТРУКИ ПОВРАТ

Увод

Један од значајних појмова у кривичном законодавству је свакако појам поврата . Поврат је индикатор који указује на успешност друштва у спречавању криминалитета, односно спречавању вршења кривичних дела. Управо околност да се понавља извршење кривичних дела указује да се ради о тежем облику криминалног деловања.

Свака држава на свету тежи да се у њој врши што мање кривичних дела, а управо постојање поврата указује на потребу ефикаснијег сузбијања, спречавања вршења кривичних дела. Са овим појмом се баве криминологија и пенологија, али постоји и кривично прави појам поврата.

Да би се говорило о вишеструком поврату мора се разјаснити прво сам поврат, тако да ће у даљем тексту бити речи не само о вишеструком поврату , већ и о самом поврату. Оба наведена појма су веома значајна, јер фактички ограничавају индивидуализацију кривичне санкције.

Поврат

За дефинисање појма поврата мора се приступати са различитих аспеката и то кривично правног, криминолошког и пенолошког.

У кривичном правном смислу поврат фактички постоји онда када је извршилац кривичног дела који је раније правноснажно осуђиван поново учини кривично дело . Ово је најопштији појам.

До 30.11.2019.године Кривични законик је повратнике третирао на следећи начин:

“ кад суд одмерава казну учиниоцу за кривично дело које је учинио после издржане, опроштене или застареле казне или ослобођења од казне, по протеку рока за опозивања условне осуде или после изречене судске опомене може ту околност узети

као отежавајућу, ценећи при томе посебну тежину раније учињеног кривичног дела, да ли је раније дело исте врсте као и ново дело, да ли су оба дела учињена из истих подвига, околностима под којима су дела учињена и колико је времена протекло од раније осуде, односно од изречене, опрштене или застареле казне, ослобођења од казне, од протеча за опозивање раније условне осуде или од изречене судске опомене.”

Сама законска формулација указује на то да је могућност, али не и обавеза суда да раније извршење једног или више кривичних дела третира као отежавајућу околност приликом изрицања кривичне санкције за ново извршено кривично дело. При овоме је суд имао обавезу узимати у обзир и остале релевантне околности у смислу истоврсности и ранијег и ново извршеног дела, побуда, околностима под којима су дела учињена, протек времена, као и тежину раније учињеног кривичног дела.

Наведена формулација садржана у Кривичном законiku давала је могућност судијама да изврше потпуну индивидуализацију казне, односно могућност да казну прилагоде конкретном учиниоцу и конкретном кривичном делу. Управо без наведеног се не може остварити сврха генералне и специјалне превенције. Не може се третираи исто уколико је неко извршио две крађе и при томе украо храну или струју да би се прехранио или је извршио две крађе да би узео новац и исти потрошио на пример у коцкарници.

До измена Кривичног законика које се примењују од 01.12.2019.године ова могућност која је имала значај за превенцију криминала искључена је.

Именама Кривичног законика које се примењују од 01.12.2019.г. законодавац је увео разлику између обичног и вишеструког поврата.

Наиме, као што је већ речено поврат постоји када је учинилац који је раније осуђиван поново учинио кривично дело с тим да је опште прихваћена подела на општи поврат и специјализовани поврат. У кривичном правној теорији се као полазица за разликовање општег и специјалног поврата узима природа извршених дела.

Специјални поврат постоји када је учинилац поново учинио исто или истоврсно кривично дело, на пример уколико је раније два или три пута осуђиван за кривично дело крађе или кривично дело тешке крађе.

Општи поврат постоји када је учинилац поново извршио неко кривично дело различито од оног које је раније извршио, на пример раније извршио кривично дело тешко дело против безбедности јавног саобраћаја, а у новом поступку му се суди за кривично дело крађе.

Обичај поврат је представљао факултативно отежавајућу околност. Било је потребно да суд процени околности које се тичу односа раније учињеног дела и оног за које се тренутно суди.

Разликовање на општи и специјални поврат могло је имати и практичне последице, јер је специјални поврат код неких кривичних дела квалификаторна околност док се у неким законодавствима узима као поопштравајућа околност.

Према цитираном законском тексту за постојање поврата било је потребно да су испуњена два услова.

Први је услов да је одређено лице поново извршило кривично дело што значи да је лице које је раније правноснажно осуђивано за извршење једног или више кривичних дела поновило своје недозвољено понашање односно извршило ново кривично дело. Такође, није било битно да ли је дело довршено или може остати у покушају који је кажњив.

Други услов представља ранија осуђиваност што значи да за ово кривично дело мора бити већ осуђиван, да су му је за то раније дело изречена кривична санкција. У оваквој ситуацији мора се као полазиште узети правноснажност пресуде за раније извршено кривично дело.

Наиме, уколико је неко лице оглашено кривим за извршење кривичног дела које је извршено 02.01.2018.године, а пресуда којом је оглашено за извршење кривичног дела постала правноснажна 02.03.2018.године, а ново кривично дело је извршио 02.02.2018.године не може се говорити о поврату управо због непостојања правноснажне пресуде.

Као што је већ речено суд је могао, али није морао изрећи строжију казну у границама посебног минимума или посебног максимума, јер је Законик стајао на стаповишту да кривично дело извршено у поврату не добија тиме повећан степен опасности да би поврат био обавезна отежавајућа околност, већ је то одлучивао суд по својој слободној процени, с чим га је Законик обавезивао на то да има у виду тежину учињеног дела, да ли је раније дело исте врсте и ново дело.

Такође, претходни Кривични законик није у себи садржао одредбе члана 55а који указују на вишеструку поврат.

Све ово је наведено јер према члану 5. Кривичног законика се мора увек применити блажи закон за учиниоца кривичног дела уколико је после извршења кривичног дела измењен закон једном или више пута.

Наведено указује на то да ако је лице извршило кривично дело тешке крађе из чл. 204.ст.1. тачка 1. Кривичног законика дана 01.11.2019. године, а суђење није завршено или је лицу суђено у одсуству, па је дошло до понављања правноснажно окончаног поступка, а у међувремену је дошло до измена које су ступиле на снагу 01.12.2019.године на лице се мора применити управо напред цитирани законски пропис јер је блажи за окривљеног.

Додуше судија који пише овај текст се нада да су сви ти предмети окончани.

Већ је поменуто да је изменама од 01.12.2019. године измењена одредба Кривичног законика која се односи на поврат.

Према члану 55 Кривичног законика “ ако је учинилац кривичног дела учињеног са умишљајем раније осуђен за умишљајно кривично дело, суд ће ту околност узети као отежавајућу, ако од раније осуде или издржане казне није протекло 5 година.”

Ставом 2 наведеног члана регулисано је да у случају из става 1 суд не може изрећи казну испод границе прописане законом или блажу врсту казне, изузев ако закон предвиђа да се казна може ублажити или ако закон предвиђа да се учинилац може ослободити од казне, а суд га не ослободи од казне.

Наведена законска одредба указује на то да поврат постоји када је учинилац који је раније осуђиван поново учинио кривично дело.

Међутим, за разлику од претходног Кривичног законика сада суд чињеницу о ранијој осуђиваности мора узети као отежавајућу уколико од раније осуде или издржане казне није протекло 5 година. Ово указује да уствари поврат представља обавезну отежавајућу околност ако до извршења новог кривичног дела од правноснажности претходне пресуде или издржане казне са којом наравно да треба изједначити застарелу и опроштену казну до новог кривичног дела није протекло 5 година.

Новим законским одредабама раније предвиђене околности код поврата као што су однос раније учињеног дела и актуелног исте побуде и слично се не узимају више у обзир. Међутим, ове околности могу бити значај приликом одлучивања у којој мери ће поврат као отежавајућа околност утицати на одмеравање казне. Суд се мора кретати у оквиру прописане казне за ново кривично дело за коју одмерава казну лицу које је већ једанпут било осуђивано.

На пример уколико је лице два пута осуђивано због кривичног дела крађе из чл. 203. Кривичног законика први пут условном осудом, други пут казном рада у јавном интересу у трајању од 120 дана лице се не може по ставу судије не само ублажити казна већ се мора изрећи затворска казна, али сагледавајући све околности случаја у виду побуда из којих је дело учињено, јер се не може једнако третирати ако је лице украдо храну да би преживело или украдо новац да би се коцкало, а поврат цени као отежавајућа околност а друге околности у овом случају однос према учињеном делу и побуде из које је дело учињено утичу на то да казна буде већа или мања у зависности управо од побуда.

Осим наведеног, односно да је законодавац предвидео као обавезну поврат као обавезну отежавајућу околност везао је и забрану судског ублажавања казне. Наиме поврат искључује судско, али не и законско ублажавање казне. Наведено јасно произилази из става 2 цитираног законског прописа.

На пример неко лице је осуђивано за кривично дело неовлашћено држање опојних дрога из члана 246 а ст.1. Кривичног законика те му је изречена новчана казна од правноснажности пресуде којом је изречена ова казна није протекло 5 година, а лице је поновило исто кривично дело и приликом давања своје материјалне одбране учинилац открије од кога је набавио опојну дрогу у ком случају сам закон 246а ст.3.

Кривичног законика указује да се може ослободити од казне . Наиме, код овог кривичног дела управо због тога постоји могућност примене института дела малог значаја али ако нема због врсте и количине дроге која је пронађена ради сопствене употребе места примени наведеног института, учинилац се може ослободити од казне. У конкретном случају суду је остављено да потпуно слободно одлучује о томе да ли ће га ослободити од казне и уз то изрећи на пример меру безбедности обавезног лечења наркомана. Тако да у овом случају суд може без обзира на учињени поврат казну ублажити или чак и ослободити од казне.

Према томе јасно је да се ради о већ осуђиваном лицу које након осуде поново учини кривично дело. Ово се мора разликовати од реалног стицаја .

Стицај кривичних дела постоји када један учинилац једном радњом учини више кривичних дела за које му се истовремено суди . Таква врста стицаја назива се идеални стицај . У стварности код овог стицаја постоји само једна радња којом је остварено биће два или више кривичних дела. На пример када неко лице баци бомбу те једно лице услед тога изгуби живот, а једно лице задобије тешку телесну повреду и једно лице лаку телесну повреду том једном радњом учинилац кривичног дела извршио је фактички три кривична дела.

Реални стицај подразумева да је са више радњи неко лице учинило више кривичних дела за које му се истовремено суди. Ово се дешава зато што до суђења није дошло из неког најчешће оправданог разлога на пример да дела нису била откривена. ово значи да у стварности заиста постоји више кривичних дела.

Суштинска разлика између поврата и реалног стицаја је у томе што се код реалног стицаја ради најчешће о оправданим разлозима у виду неоткривања извршиоца кривичног дела док код поврата учинилац на већ изречену санкцију реагује поновним вршењем кривичног дела уместо да ова санкција на њега делује да убудуће не врши кривична дела.

Важно је дати и неолошки појам поврата. Неолошки појам означава поновно вршење кривичних дела од стране особе која је већ правоснажно осуђена . Само наведено указује на неуспех реализације и представља један од кључних показатеља ефикасности кривичних санкција. Крајњи циљ кривичних санкција управо јесте да извршиоци кривичних дела се у будућности суздрже од вршења истих.

Проблем се јавља у стварном животу, управо што најчешће није решен постпенални прихват. Када лице издржи казну затвора, јако тешко ће добити посао, јер код свих послодаваца, тражи се извод из казнене евиденције за пријем у радни однос. Један од најчешћих услова поред стручне спрема за заснивање радног односа јесте ранија неосуђиваност. Затим лица веома често немају регулисано после издржавања казне ни место на ком ће живети. Тако да лица која немају породицу, коју вежу блиски односи, управо због необезбеђеног постпеналног прихвата врше рецидив.

Криминолошки појам поврата или ти рецидива указује на поновно чињење кривичних дела од стране лица која су осуђивана што опет указује на неуспех ресоцијализације и системску опасност. Може се рећи да је један од кључних

показатеља ефикасности кривично правног система и представља озбиљан друштвени проблем пошто рецидив чини значајан део укупног криминалитета. Узроци овог поврата су веома комплексни почев од самог структуре личности кривичног дела затим друштвених законских и психолошких фактора али и саме реинтеграције друштва након издржане казне.

По личном мишљењу, држава би у сарадњи са, затворима, кроз стручно оспособљавање, повереницима за извршење кривичних санкција, центрима за социјални рад и другим организацијама, уз одговарајућу законску регулативу могла да се бори против многих узрока поврата, јер та борба се не може свести само на поопштравање казне.

Када се погледа историја кривичног законодавства Републике Србије видљиво је да је кроз Југословенско кривично законодавство познавало и поред поврата и вишеструки поврат који је представљао факултативни основ за поопштравање казне. Међутим, после измене и допуна из 2003.године се више није користио појам вишеструког поврата и није било предвиђено као основ за поопштравање казне. Тек одредбама члана 55 А Кривичног законика дат је велики значај вишеструком поврату приликом одмеравања казне.

ВИШЕСТРУКИ ПОВРАТ

Вишеструки поврат регулисан је чланом 55А Кривичног законика Републике Србије и он гласи :

“ за кривично дело учињено са умишљајем, за које је прописана казна затвора суд ће изрећи казну изнад половине распона прописане казне под следећим условима:

1. ако је учинилац раније два пута осуђен за кривично дело учињена са умишљајем на затвор од најмање 1 (једну) годину.
2. ако од дана отпуштања учиноца са издржавања изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло 5 (пет) година.”

Прво питање која се поставља код вишеструког поврата је да ли истом треба у кривичном праву давати посебан статус.

Наиме, на први поглед може се рећи да се учинилац строже кажњава управо због кривичних дела због које је већ кажњен, односно осуђен. На се поставља питање да ли је ово решење правично. По личном ставу уведено законско решење представља изразито заопштравање казнене политике законодавца према вишеструким повратницима , додатно се кажњава лице за нешто за шта је већ било кажњено односно због тога што казна за ранија кривична дела није на њега деловала у смислу специјалне превенције . Наиме, по личном ставу на овај начин су и ограничене судије приликом изрицања кривичних санкција , поготово ако се има у виду да се за нека блажа кривична дела мора изрећи висока казна.

На пример лице који је бескућник, одрасло без родитељског старања, у Дому за пезбринуту децу није завршио ништа осим основне школе, нема сталан извор прихода и претежно краде храну када је гладан да би преживео је два пута осуђиван због тешке крађе из члана 204.ст.1. Кривичног законика на казне затвора у трајању од једне године, с тим да од задње издржане казне није протекло више од пет година понови исто ово кривично дело, а сва три пута је провалио у продавнице из којих није узимао благајнички минимум већ је узео млеко, хлеб и храну за пар дана ће због последњег извршеног кривичног дела бити осуђено на најмању казну затвора када се примене одредбе о вишеструком поврату у трајању од четири године и седам месеци. Па се поставља питање да ли је то правично код оваквих лица код којих је заказао систем ресоцијализације али и до пунолетства слободно се може рећи систем социјалне заштите. Такође, код ових лица заказао је и послелани прихват.

Иначе, треба напоменути да је вишеструки поврат различито регулисан у различитим државама те да има земаља које су ретке као на пример што је Чешка која предвиђа и изрицање казне у горњој половини прописаног распона уколико су испуњени одговарајући услови.

Услови за постојање вишеструког поврата преузети су из члана 46 Кривичног закона Југославије тај члан је гласио :

“ За кривично дело учињено са умишљајем за које је прописана казна затвора суд може изрећи строжију казну од прописане под следећим условима:

1. ако је учинилац раније био два или више пута осуђен за кривично дело учињено са умишљајем на затвор од најмање једну годину и показује склоност за вршењем кривичних дела,

2. ако до дана отпуштања учиниоца са издржавања изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло пет година.

Строжа казна не сме прећи двоструку меру прописане казне ни 15 година затвора, а ако је прописана казна затвора од 40 година не сме прећи 40 година.

При оцени да ли ће изрећи строжију казну од прописане суд ће нарочито узети у обзир сродност учињених кривичних дела, побуде из којих су учињена, околности под којима су учињена као и потребу да се ради остваривања сврхе кажњавања изрекне таква казна. “

У овом члану су наведени услови који се садрже и у чл. 55 А Кривичног законика значи тражи се ранија осуђиваност и временски протек али цитирани члан закона оставља и даље на слободну оцену суду да ли ће изрећи или не строжију казну.

По личном мишљењу ово законско решење је можда правичније управо због напред описаног примера.

Према члану 55А Кривичног законика вишеструки поврат више није факултативана поопштравајућа околност, већ обавезна околност која фактички одређује потпуно нови виши и ужи распон прописане казне у оквиру ког суд мора да одмери казну. Наиме јасно је да се у случају вишеструког поврата неможе изрећи доњи минимум прописане казне за предметно кривично дело.

За разлику од обичног поврата сам закон предвиђа више услова за постојање вишеструког поврата. Ови услови се могу сврстати у следеће групе:

I Прва група услова се односе за ново кривично дело за које се учиниоцу суди и то су следећи услови:

1. да је кривично дело за које се учиниоцу суди извршено са умишљајем
2. да је за предметно кривично дело прописана казна затвора

II Услови који се односе на ранију осуђиваност учиниоца :

1. да је најмање два пута осуђен
2. да је осуђиван за кривично дело учињена са умишљајем

3. да је изречен затвор од најмање једну годину

III услов који се односи на временски интервал

1. да од дана отпуштања учиниоца са издржавања изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло пет година .

Сви услови су таксативно наведени и оно што је битно напоменути они морају бити кумулативно испуњени

У прву групу услова за примену чл 55 А Кривичног законика као што је већ речено је предвиђено да је за предметно кривично дело прописана казна затвора. Наиме, за кривична дела за које је прописана рецимо само новчана казна не би био испуњен овај услов . Испуњеност овог услова цени се према важећим одредбама Кривичног законика на пример код тепке крађе је овај услов испуњен јер је предвиђена казна затвора од једне до осам година.

Други услов из ове групе представља да се присутак води за умишљајно извршено кривично дело.

Према члану 25 Кривичног законика “кривично дело је учињено са умишљајем када је учинилац био свестан свога дела и хтео његово извршење или када је учинилац био свестан да може учинити дело на је на то пристао.”

Као што је познато умишљај је тежи степен кривице од нехата да уколико је дело извршено у нехату се не може применити одредба чл. 55 А Кривичног законика.

Поставља се питање шта је уствари умишљај? Из саме законске дефиниције произилази да постоји две врсте умишљаја директни и евентуални.

Кривично дело учињено са директним умишљајем је онда када је учинилац био свестан свога дела и хтео његово извршење. То значи на пример да је неко знао да је забрањено украсти туђу покретну ствар, али је ипак то желео и урадио, што сваки просечан човек зна. Евентуални умишљај постоји онда када је учинилац био свестан да може учинити дело па је на то пристао.

Према важећем Кривичном законодавству оба врста умишљаја имају два елемента у виду свести што представља интелектуални део умишљаја и вољу што представља волунтаристички део умишљаја. Свест треба да обухвата све битне елементе бића кривичног дела радњу, последицу, узрочну вези код обе врсте умишљаја што надаље указује да није неопходно да умишљај обухвата и појединости.

На пример није битно што је извршилац кривичног дела убиства исто желео да изврши пупком, а извршио га је ножем. Није потребно да учинилац има представу о чињеничном стању које је законодавац желео да обухвати кривично правном нормом, односно да зна како гласи законски текст одређеног кривичног дела.

Вољни елемент представља постојање одлуке учиниоца да предузме радњу којом ће остварити кривично дело он дело жели или пристаје на њега. Управо се помоћу свести и воље и разликују директни и евентуални умишљај. Директни умишљај је као што је већ речено постоји када учинилац зна да својом радњом остварује све битне елементе бића кривичног дела укључујући и последицу чија неступање схвата као реалност, односно као реалну могућност и поред тога жели да изврши дело и жели наступање последице.

На пример лице које проваљује у кућу где постоји аларм зна да би требало да исти неутралише па директан умишљај постоји и када то лице није сигурно да ће успети у томе већ сматра да ће то моћи да уради ако се потруди. Још један добар пример за ово је намера да се неко лиши живота односно изврши кривично дело убиства па учинилац узме пупку и пуца међутим због лошег нишањења промаши што не искључује постојање директног умишљаја.

Директан умишљај постоји и када учиниоцу остварење бића кривичног дела служи за постизање неког другог циља на пример учинилац жели да се запосли на одређеном радном месту за које му је потребна диплома средње медицинске школе, а исти је нема јер је завршио средњу школу за куvara, па прибави или направи фалсификовану диплому ради добијања посла. Затим ту лажну диплому преда код послодавца. Управо због тога и постоји директан умишљај јер је учинилац свестан да тиме постиже одређен циљ и то и жели.

У трећој групи случајева директни умишљај постоји када учинилац хоће једно дело али уз то дело сасвим извесно долази до извршења другог дела кога он

можда и не жели. На пример неко жели да убије неког експлозивном направом односно бомбом те услед детонације бомбе једно лице премине односно буде лишено живота, а друго лице задобије тешку телесну повреду, с тим да учинилац није желео да неко НН лице, случајни пролазник, задобије тешку телесну повреду.

Евентуални умишљај постоји онда када је учинилац свестан да може учинити кривично дело па на то и пристаје. Овде је слабије изражен интензитет воље јер је учинилац свестан да постоји могућност да учини кривично дело, али није сигуран да ће до тога ипак доћи. Код евентуалног умишљаја за разлику од директног умишљаја учинилац прихвата могућност постојања битних елемената бића кривичног дела.

На пример учинилац није сигуран да ли је повчаница којом нешто плаћања фалсификована или не али се саглашава са том могућношћу. Па и поред тога пристаје да нешто плати повчаницом за коју није сигуран да ли је фалсификована или не и на тај начин да изврши кривично дело.

За примену члана 55 А Кривичног законика не поставља се разлика између директног и евентуалног умишљаја већ сам закон упућује да је ново дело извршено са умишљајем, без прављења разлике.

Надаље, другу групу услова чине услови које се односе на ранију осуђиваност учиниоца и ту се тражи да је учинилац раније најмање два пута осуђен за кривично дело са умишљајем да је изречен затвор од најмање једну годину.

Што се тиче умишљаја он је већ објашњен тако да се не може применити ни у првој ни у другој групи услова наведени члан законика уколико је дело за које се суди или за оно за које је раније осуђиван учињено нехатно.

Следећи услов је да је најмање два пута изречена казна затвора од најмање једне године која мора бити правноснажно изречена.

У пракси се поставља питање како утврдити испуњеност овог услова. Најбоље је прибавити извод из казнене евиденције и извештај од надлежног ИК референта у коме је неопходно да стоји назначено коју казну од кад до кад је лице издржавало јер на тај начин је најлакше проверити уједно и временски интервал односно да ли је протекло пет година или не.

За примену овог услова није битно да ли је лице у целости издржало раније изречену казну или је условно отпуштен.

Следеће питање које се у пракси поставља је шта се дешава када је неко лице вишеструко осуђивано и дошло је до спајања казни?

Наиме, дешава се кроз поступак изрицања јединствене казне да се на пример споје три пресуде којима је окривљени осуђиван на казну затвора у трајању од преко једне године у јединствену пресуду па да фактички имамо пресуду једну којом је осуђен на јединствену казну затвора.

На ово питање даје одговор и Апелациони суд у Крагујевцу Кж 1 553/23 од 08.11.2023.године на следећи начин : “ чињеница да су казне спојене кроз поступак изрицања јединствене казне није од утицаја на закључак да је окривљени осуђиван више пута , будући да се ради само о поступку изрицања јединствене казне затвора на основу већ изречених осуда, у којој ситуацији се окривљени такође сматра лицем које је више пута осуђивано у смислу примене одредбе чл. 55 А Кривичног законика. “ Према томе чињеница да је дошло до спајања казни кроз поступак изрицања јединствене казне применом одредби члана 552 до 556 Законика о кривичном поступку нема утицаја на закључак да је окривљени осуђиван више пута јер се ради о поступку изрицања јединствене казне затвора на основу већ изречених осуда . Тако да се и у тој ситуацији окривљени сматра лицем као више пута осуђиваном.

Такође Врховни суд Србије одлуком КЗЗ ОК 11/25 од 01. 04. 2025. године даје одговор на исто питање. Ова одлука гласи “ За примену института Вишеструког поврата из члана 55 а кривичног законика није од утицаја чињеница да су казне по ранијим осудама спојене одлуком суда, будући да ранију осуђиваност окривљеног треба ценити према броју правноснажних пресуда, без обзира да ли су оне обухваћене поступком за изрицање јединствене казне. “

У ову групу услова спада и висина раније изречене казне затвора и исти мора бити у трајању од најмање једне године при чему није од значаја да ли је овај затвор са кућним условима или не.

На ово указује и пресуда Врховног суда Кзз 886/2024 од 10.07.2024.године :

“ Околност да је казну затвора по претходној осуди окривљени издржавао у просторијама у којима станује уз примену електронског надзора, представља само начин извршења казне затвора и без утицаја на постојање услова за примену института прописаног одредбом члана 55а Кривичног законика. “

Трећа група услова односи се на временски интервал и овај услов значи да од дана отпуштања учиниоца са издржавања изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло пет година.

Иначе може се рећи да је пет година које се захтева од издржавања раније казне до учињеног новог уствари стандард приликом одређивања појма вишеструког поврата обзиром да су криминалистичка истраживања показала да поновно вршење кривичног дела после тог времена нема везе са ранијим осудама , Као што је већ речено најбоље је прибавити извештај о издржавању ранијих казни .

Наиме, код овог услова одредба члана 55а Кривичног законика понекад није по мишљењу суда правична.

Наиме, уколико је лице за кривично дело осуђено на пример 1999.године на казну затвора у трајању од једне године а затим је поново осуђен на казну затвора у

трајању од једне године и једног месеца 2022.године с тим да је ту казну издржао 2023.године те одговара за кривично дело које је учинио 2026.године , јасно је да се морају применити одредбе о вишеструком поврату али се и даље поставља питање да ли је то правично или не?

Међутим, Врховни суд Србије одлуком Кзз 923/23 од 21. 09.2023.године даје одговор на ово питање.

Одлука гласи :

“Питање када су извршена кривична дела због којих је окривљени раније осуђен и када су у односу на та кривична дела донете праноснажне пресуде нема утицаја на примену чл. 55 а Кривичног законика (Сл. Гласник Републике Србије број 35/19) , већ је у погледу могућности примене одредаба о кажњавању за вишеструки поврат, релевантно једино да ли је кривично дело које се изриче казне извршено у време важења тих одредби “.

Ако су наведени услови сви кумулативно испуњени суд мора да одмери казну која ће бити изнад половине прописане казне распона. На овај начин искључена је могућност ублажавања казне али и сужена је могућност суда који поступа да индивидуализује казну.

У судској пракси се јавио проблем како израчунати половину распона прописане казне.

Један од начина је садржан у ставу Врховног Касационог суда Републике Србије од 30.11.2020.године а који гласи: “распон прописане казне представља разлику између посебног максимума и посебног минимума запређене казне, па се половина распона прописане казне из члана 55А ст.1. Кривичног законика израчунава на тај начин што се наведена разлика подели бројем два.

Међутим део судске праксе је становишта да се овај став не заснива на језичком тумачењу предметног члана закона, јер се занемарује посебан минимум прописане казне и да се долази до резултата који погодује вишеструком повратницима.

У пресуди Врховног суда Републике Србије Кзз 342/2024 од 26.03.2024.године наведено је : “ Наиме, распон прописане казне представља размак од минималне казне затвора која је прописана за одређено кривично дело до максималне казне затвора прописане за то дело, а половину распона из чл. 55 А ст.1. Кривичног законика представља средњи број у том низу бројева и може се израчунати тако што се од максимално прописане казне одузме минимум исте, та разлика подели са два, а потом на тај резултат дода минимална казна. “.

То би значило да ако је за кривично дело прописана казна од 2 до 12 година затвора да се од 12 одузима 2 с чим се добија број 10, који се подели са два те се затим добије број пет. На број пет се затим дода минимална казна која износи 2 године те би у том случају по овом ставу требало изрећи казну затвора у минималном трајању од седам година затвора.

Минимум распона казне треба да улази у распон због чега разлика до које се дође одузимањем минимума од посебног максимума не може да остане нигде. Због тога се додаје на добијену разлику посебан минимум.

Једно од мишљења је да се израчунавање врши тако што се минимум и максимум саберу и резултат подели са два које је садржано у пресуди Апелационог суда у Београду Кж 1 871/20 од 27. октобра 2020.године где се сабира посебан минимум и посебан максимум а затим дели на два и на тај начин се добија минимална казна.

На примеру који је мало пре наведен то би значило 12 година плус 2 године једнако је 14 година затвора тек када се подели са бројем два јасно је да се добија број 7 година затвора.

Фактички и на један и на други начин се долази до истог резултата али без обзира на технику израчунавања мора се поћи од тога да распон прописане казне и његова половина зависе од најмање и највише мере прописане казне и да је он уствари просек односно средња вредност минималне и максималне казне.

Уколико суд не примени члан 55а Кривичног законика чини материјално правну грешку која може довести до преиначавање пресуде у погледу санкције али исто тако и до укидања првостепене пресуде уколико нису утврђене све релевантне околности нарочито по којим пресуда је раније лице осуђивано и да ли је од момента последње осуђиваности протекло пет година или није.

Једно од питања је такође шта чинити код трајних кривичних дела.

Наиме, трајно кривично дело је такво дело код кога се извршење дела ствара дуже или краће противправно стање. Као пример трајних кривичних дела може се навести противправно лишење слободе . Код ове врсте кривичних дела увек се ради о једном кривичном делу без обзира колико дуго је трајало противправно стање.

Међутим, уколико је трајно кривично дело започето на пример 01. октобра 2019.године а завршено је 01.02.2020.године поставља се питање да ли се могу применити одредбе члана 55а Кривичног законика.

На ово питање Апелациони суд у Београду својом одлуком Кж 1 212/21 од 08.07.2021.године даје одговор.

“ Време извршења кривичног дела јесте време трајања противправног стања, а кривично дело је довршено престанком радње и одражавањем противправног стања те се стога у случају трајног кривичног дела примењује закон који је био на снази у време престанка противправног стања без обзира да ли је он повољнији или не за учиниоца. “

У оваквим ситуацијама радње кривичних дела преузима се све време трајања противправног стања и као време извршења кривичног дела сматра да се време престанка противправног стања . У конкретном примеру које је наведен престанак радње

тако што је ослобођено лице које је окривљени држао противправно дана 01.02.2020.године указује на неопходност примене тада важећег кривичног законика а самим тим и одредби члана 55а Кривичног законика.

Једно од могућих ситуација у пракси је како израчунати распон казне ако је као горња граница за кривично дело предвиђен доживотни затвор.

Окривљени је осуђиван пресудом правноснажна дана 12.09.2022.године због кривичног дела из чл. 194. ст.1. КЗ казном затвора у трајању од две године у којој се урачунава време проведено у притвору те му је изречена мера безбедности забране приближавања и комуницирања са оштећеном у трајању од три године, затим пресудом правноснажна 12.03.2018.године због кривичног дела из чл. 194. ст.1. КЗ казном затвора, у трајању од једне године, пресудом правноснажна 06.12.2019.године због кривичног дела из чл 194.ст.1. КЗ казном затвора у трајању од једне године и два месеца, те је дана 08.01.2025. године извршио кривично дело тешко убиство из чл. 114. ст. 1. тачка 1 и 10. Кривичног законика. Како у овој ситуацији израчунати распон између посебног минимума и посебног максимума.

У конкретном примеру видљиво је да је лице испунило први услов за примену одредби чл. 55 а Кривичног законика јер је пре извршења последњег кривичног дела два пута правноснажно осуђиван на казне затвора у трајању од једне године, при чему од издржавања последње казне када се најљубљивије погледају датуми није протекло више од пет година већ је била на снази и забрана приласка и комуникације оштећеном.

По личном мишљењу неопходно је прибавити све одлуке којима је правноснажно осуђиван а затим утврдити да ли је увек исто лице оштећено те начин извршења ранијих дела. Надаље очигледно је из онога што је сакривљеном о правној квалifikацији дела ставља на терет да је у питању тешко убиство извршено на свиреп начин према члану породице кога је претходно злостављао.,

Према судској пракси је да се једно лице може лишити живота само једном а не више пута те у овом ситуацијама суд у зависности од околности случаја није везан за правну квалifikацију процењује да ли је то случај тешког убиства на свиреп начин или према члану породице кога је раније злостављао а те ћемо хипотетички узети да је овој ситуацији суд извршио правну квалifikацију дела као кривично дело тешког убиства из чл. 114. ст.1 тачка 10. Кривичног законика. Због чега је другу околност да је убиство извршено на свиреп начин могао ценити као отежавајућу околност.

Посебан минимум за описано кривично дело је затвор најмање 10 година док је као максимум наведени доживотни затвор.

Како израчунати полазну основу у овој ситуацији када нико не може да зна колико ће неко лице живети. Управо због тога када се сагледају све околности хипотетичког случаја на пример да је убиство извршено према члану породице који је раније злостављао што је правна квалifikација да је на пример окривљени жртву лишио живота на свиреп начин тако што јој је задао безброј удараца по лицу и телу рукама на пример пожем услед чега је жртва трпела велику патњу и да је дело учињено

за време трајања забране приласка и комуникације, по личном ставу се у хипотетичком случају не може изрећи ни једна друга казна осим доживотног затвора.

Наиме, има и другачијих мишљења који наводе да се као посебан максимум у овом случају узима општи максимум, а по личном мишљењу то све зависи од околности случаја и лични став је да код најтежих кривичних дела се о томе мора посебно водити рачуна.

Оно што је неупитно је да се у случају вишеструког поврата знатно сужава простор суда за одмеравање казне. Једно од спорних питања је да ли у случају вишеструког поврата се може ублажити казна.

Чланом 56 Кривичног законика предвиђено је да се казна може ублажити односно изрећи казна испод границе прописане законом или блажа врста када то закон предвиђа затим када се предвиђа да се учинилац може ослободити од казне и када утврди да постоје нарочито олакшавајуће околности које указују на то да би са ублаженом казном могла постићи сврха кажњавања.

Услови за примену ублажавања казне и природа те врсте одмеравање казне су неспојиви са ситуацијом вишеструког поврата. Код вишеструког поврата немамо посебног минимума у односу на који би се вршио ублажавања казне, минимум који је прописан се не примењују јер у случају вишеструког поврата казна мора бити изнад прописане половине казне. Према томе јасно је да се у случају вишеструког поврата не могу применити одредбе о ублажавању казне.

Друго питање да ли је то правично и сврсисходно.

На пример лице је два пута осуђивано за кривично дело тешке крађе на казне затвора у трајању од једне године од последње казне није протекло пет година и лице изврши кривично дело тешко дело против безбедности јавног саобраћаја из чл. 297. ст.1. Кривичног законика у коме му погину родитељи, брачни друг или дете. У овом случају се према Закону мора изрећи минимална казна у трајању од четири године и седам месеци али би на основу постојећих околности могло доћи до ублажавања казне или чак ослобођења казне, па се поставља питање да ли је то сврсисходно и оправдано јер је сам учинилац цео живот кажњен губитком блиске особе и то за цео живот и по личном ставу му већа казна не треба.

По личном мишљењу боље законско решење је било из ранијег закона из ког је у преузет институт вишеструког поврата, управо због самих животних околности.

Наиме, сваки случај је случај за себе. Сваки учинилац кривичних дела има своју структуру личности и на њега утичу различите ствари. Управо због наведеног ранији услов предвиђен у смислу склопости ка вршењу кривичних дела доприносио је томе да се строжије кажњавање за вишеструки поврат не примењује тамо где за то очигледно нема оправдања. Исто тако претходно решење је остављало могућност судијама правилније индивидуализације казне и није их ограничавао.

Решење предвиђено чл. 55а Кривичног законика ограничава примену члана 42 Кривичног законика у смислу остваривања праведности и сразмерности између учињеног дела и тежине кривичне санкције а пре свега индивидуализацију казне предвиђену чл. 54. Кривичног законика.

Ограничења индивидуализације казне као и више нејасноћа између осталог резултирале су иницијативом за измену одредби о вишеструком поврату поднетом од стране кривичних одељења Врховног Касационог суда, Апелационих судова у Нишу, Крагујевцу и Београду као и Професора са правних факултета.

Мислим да ће се у будућности управо због живота јер сваки Закон мора пратити не само друштвени развој неког друштва већ и живот овај члан мењати јер је његова примена у неким случајевима заиста неправедна, а увек треба гледати да се донесе не само на закону заснована одлука већ и правична.

Након, писања овог текста дошло је до измене члана 55а Кривичног законика, с тим да су исте измене објављене у Службеном гласнику Републике Србије број 63/2026 од 10. јула 2026. године, а ступиле су осмог дана од дана објављивања на снагу.

Сада члан 55а Кривичног законика гласи:

“1. За кривично дело учињено са умишљајем, за које је прописана казна затвора, суд ће изрећи казну изнад половине распона прописане казне полазећи од најмање мере те казне, под следећим условима:

- ако је учинилац два пута осуђен за иста или истоверсна кривична дела учињена са умишљајем на затвор од најмање једу годину;

-ако од дана отпуштања учиниоца са издржавања изречене казне до извршења новог кривичног дела није протекло пет године.

2. Под ранијом осудом подразумева се осуда за кривично дело која је утврђена правноснажном пресудом домаћег суда, односно суда стране државе. “

Што се тиче става 1 очигледно је да је додато у односу на ранији Законски текст “ од најмање мере те казне”, што је разјаснило досадашње недоумице, око начина рачунања колико је то изнад половине прописане казне. У овом делу још нема заузетих ставова Апелационих судова и Врховног касационог суда.

По мишљењу судије који пише текст, језичким тумачењем, као и водећи рачуна да се Закон мора тумачити у корист окривљених, како се Законом указује на полазну тачку односно минимум више се не сабира минимум и максимум па се дељењем добија тражени распон.

Наиме, требало би једноставно поделити са два распон између минимума и максимума казне и тако доћи до прописане половине. На пример уколико је за кривично

дело запрећена казна затвора у трајању од 1 године до 8 година, половина казне би била 4 године, што значи да се може изрећи минимум 4 године и 1 месец затвора. док је у претходном тексту Закона тај минимум за исти пример износио 4 године и 6 месеци.

Наведена измена је повољнија за окривљена лица.

Следећа измена која је уведена знатно сужава примену предметног члана закона. Овом изменом се тражи не само да је два пута осуђен за умислајна кривична дела, већ да су та дела иста или истоверна.

О истим кривичним делима је свишше говорити.

Истоврна су она кривична дела која имају исти заштитни објекат, односно припадају истој групи кривичних дела или показују висок степен сличности по начину извршења и мотивима учиниоца.

Поставља се питање како се одређује истоверност. У пракси судова најочигледнији критеријум јесте припадност истој глави кривичног законика којом се штити главни заштитни објекат. На пример кривично дело крађе, кривично дело тешка крађа, разбојништво, утаја се налазе у истој групи кривичног законика, штите имовину због чега се сматрају истоверним кривичним делима. У свакој конкретној ситуацији ће суд процењивати да ли одређено кривично дело спада у ову категорију а ако је у било каквој дилеми треба да прибави пресуде којима је окривљени већ раније осуђиван. Код истоверних кривичних дела може се још рећи да учинилац врши различита дела која припадају истој категорији. На пример већ је осуђен први пут за разбојништво, други пут је осуђен за обичну крађу а сада му се суди за изнуђивање. Очигледно је да су сва три дела уперена против имовине али имају различите радње извршења што онет указује да су у питању истоверна кривична дела.

Следећи услов је детаљно описан у претходном тексту и у њему није дошло до измене.

Новина у наведеном члану је став 2 која даје разјашњење шта се подразумева под ранијом осудом односно да је за ту несуду потребна правноснажна пресуда суда Републике Србије или суда стране државе.

У овом делу може доћи једино до дилеме да ли се код стране судске одлуке тражи да је иста призната у правном систему наше земље или не. Пошто на ову тему нема заузетих ставова Апелационих судова и Врховног суда могу изнети само лично мишљење а оно је такво да је довољно да је пресуда уведена у извод из казнене евиденције.

Измене закона у описаном члану су повољније за окривљена лица и због тога је неопходно у изреку пресуде унети члан 5. КЗ-а односно применити управо овај члан. Ово се правда очигледним примерима из праксе који се већ решавају а то је на пример да је једно лице до сада осуђивано на пример за кривично дело тешке крађе на казну затвора у трајању од једне године, да је друга правноснажна осуда за кривично дело насиље у породици на казну затвора у трајању од годину и по дана што би по ранијем тексту закона довело до неопходн промене чл. 55 А уколико му се суди за било

које друго кривично дело. Међутим ако се сада том лицу суди па пример за кривично дело из чл. 246, ст.1. КЗ-а и ако није протекло 5 година од извршења последње казне до чињеница новог кривичног дела суд није у обавези применити одредбе о вишеструком поврату јер се не ради о истовореном или истом кривичном делу што значи да може изрећи знатно мању казну него раније.

Иако и ове измене и даље ограничавају суд у границама одмеравања казне су по ставу судије који пише овај текст ипак повољније у односу на окривљеног и да тако кажемо мање строге. Како су измене уведене недавно о њима још нису заузети правни ставови тако да је потребно оставити пракси да се изјасни о недоумицама.

ВИШИ СУД СОМБОР

СУДИЈА БРАНКА ВУЈАНКОВИЋ

Литература:

1. Никола Срзентић, Др Александар Стајић, Др Љубиша Лаазаревић, "Кривично право Југославије"
2. "Коментар Кривичног законика Професор Зоран Стојановић"
3. Судска пракса Врховног Касационог суда Републике Србије
4. Судска пракса Апелационих судова Републике Србије